

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светла Кирилова Черпокова-Захаријева, член на научното жури,
преподавател в Катедра по история на литературата и сравнително литературознание,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,
по дисертация на тема „Репрезентация на историческите персонажи в романите на
Фернандо Кампош“,
за присъждане на научната и образователна степен „доктор“
по област на висше образование: 2. Хуманитарни науки
Професионално направление: 2.1. Филология
Научна специалност: Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и
Австралия (Португалска литература, ХХ – ХХІ в.)
дисертант: Яна Иванова Димова,
научен ръководител: проф. д-р Яна Еленкова Андреева

В последните години една позабравена връзка – между литература и история – все повече е във фокуса на обсъждане и става обект на изследване. От една страна, като че ли става въпрос за разгръщането на някаква компенсаторна линия спрямо времената на negliжиране на историята в текста и извън него, а от друга – вероятно за тенденция за преодоляване на забравянето, произтекло като реакция към едни други времена на хиперексплоатиране на отношението литература – история. Същевременно писането на исторически романи и четенето им в днешно време също преживява своеобразен ренесанс. Появяват се различни експериментални модификации на жанра исторически роман и това е особено видимо в последните две десетилетия на ХХ век и началото на ХХІ. В проследяването на тези съвременни тенденции се впуска дисертационният труд на Яна Иванова Димова, при това по изненадващ начин. Обект на проучване е един от значимите португалски писатели – Фернандо Кампош, който, за съжаление, до момента на български език е превеждан само с един единствен роман.

Тема на дисертацията на Яна Димова е: „Репрезентация на историческите персонажи в романите на Фернандо Кампош“. Провокацията за нея, според авторката ѝ, идва също от съвременни тенденции в португалистиката, свързани с изучаването на „начините на изграждане на репрезентацията на персонажите в наративите“ (с. 6) и от настоящи проекти на Лисабонския университет и Университета в Коимбра. Така още със заявката си работата на Яна Димова се вписва в актуални научни изследвания. А фокусирането върху малко превеждан на български автор крие потенциала научното изследване да провокира издателска активност, начинание, което определено изисква насърчение. Тази оскъдна популярност на Фернандо Кампош в България също така

задължава изследователите му с това да намерят подходящия подход към представянето му, но и ги затруднява, поради липсата на изследователи-предшественици в българска среда. Искам обаче още в началото да заявя, че и с двата проблема Яна Димова в дисертацията си много успешно се справя.

Освен със смелия избор на тема, дисертацията респектира със стройната си композиция и систематичност. В своите четири глави, старателно разграфени на подтеми, въведение, заключение и приложение, работата демонстрира впечатляваща организираност и методичност при разгръщането на постановките си и тяхното доказване. Една добра обосновка на теоретичния фундамент е налице в първа глава, „Теоретични постановки и историко-литературни перспективи в изследването на персонажа и историческия роман“. Демонстрира се сериозна научна осведоменост върху различни класификации и типологии на персонажа, върху средствата и похватите за репрезентирането му. Много полезен за работата е един екскурс върху спецификите на историческия наратив от зараждането му, през Модернизма, постмодерната фикция до съвременните метафикции и биофикции, при това не само в португалската литература. Както в дисертацията се уточнява, работи се с изследванията на чужди и български автори, но без да се търси изчерпателност, а само с оглед на нуждите на дисертацията.

Едно озадачаване в началото на тази теоретична глава, свързано с въпроса защо Аристотел е коментиран през изследване на бразилска изследователка, намира своя отговор в следващите страници на дисертацията и не само в теоретичната глава. Освен че се демонстрира много доброто познаване на изследвания на световни учени, свързани с проблематиката на персонажа, на жанра исторически роман, на динамиката на процесите в португалската литература, се откроява една доминираща на места теоретична линия. Става въпрос за изследвания, върху които дисертацията стъпва и чийто произход е португалоезична и латиноамериканска среда. Така проученият материал – романите на Фернандо Кампош – по своеобразен начин е поставен в „семеина среда“. Това дава възможност за един по-приближен поглед към текстовете му, но и за поглед през фокуса на „своето“, което понякога дава много по-ясни отговори, отколкото наблюдението през чужди и отдалечени теории.

Втора глава, „Историческият роман на Фернандо Кампош в контекста на съвременния португалски исторически роман“, предлага серия от контекстуализации. Изследването заявява като свой конкретен обект на проучване пет историографски метафикции на Фернандо Кампош от края на ХХ и началото на ХХІ век, мислени от дисертантката като „своеобразен романов цикъл“. Всъщност обаче пред читателя е

представена интригуваща панорама на творчеството на Фернандо Кампош, а заедно с това и цялостна картина на португалската литература. Фокусът конкретно е върху развитието на португалския исторически роман от Романтизма до съвременността, но заедно с това се прави обстоен преглед на португалската романова традиция. Специален акцент се поставя върху българските преводи на португалска литература, което също е приносно с оглед бъдещо изследване на тяхната рецепция в България. Приносно е и наличието на собствени преводи от дисертантката, което несъмнено обогатява българската рецепция на португалската литература, но и много добре ориентира в духа и стила на текстовете, които се цитират или анализират.

Трета глава, „Похвати и стратегии за художествена репрезентация на историческите персонажи в романите на Фернандо Кампош“, вече конкретно се фокусира върху персонажната система в романите на Кампош и техните форми на репрезентация. На този етап се вижда колко добре работят и се прилагат теоретичните модели, заложи в първа глава от дисертацията. За мен лично много интересна беше частта „3. 1. 2. Стратегии на озаглавяването“, още повече, че дисертантката изследва непреведени на български текстове, което я натовазва с една сериозна отговорност – да намери най-точното съответствие на заглавието на български език, без да наруши неговото оригинално звучене. Нищо в дисертацията обаче не е самоцелно. Обсъждането на озаглавяванията се оказва много продуктивно и както заключава дисертантката в края на тази част: „Удачно е да заключим, че заглавията на творбите на Фернандо Кампош от корпуса имат отношение към репрезентацията на действащите лица. Установихме, че те са подчертано референциални и препращат към метафора или символ, който често е свързан със съдбата на главните герои“ (с. 119).

В тази глава се открояват особено две подчасти – „3.2.2. Изграждане на репрезентацията на ключови мъжки персонажи“ и „3.2.3. Изграждане на репрезентацията на ключови женски персонажи“. Така дисертацията се вписва в една съвременна изследователска тенденция, обсъждаща „мъжкото“ и „женското“ говорене и репрезентиране. Тази линия е продължена и в следващата четвърта глава – „Тематични проекции на историческите персонажи в романите на Фернандо Кампош“, където намира своето надграждане в подчастта „4.3. Потиснатият женски дискурс“. Изобщо тезата за „потиснатия дискурс“ е добре представена и защитена не само в тези части, а присъства като своеобразен лайтмотив в дисертацията.

Заключението много обосновано и ясно обобщава направеното. То дава и още един допълнителен ракурс към дисертацията, но вече от позицията на постигнатото.

Приложението предоставя необходими ориентири и определено включването му може да се определи като добра идея. С ясни си справочен апарат то още веднъж извежда дисертацията извън тесния кръг на познавачите на португалска литература и история. То има потенциала да привлече и една много по-широка читателска публика. Всъщност в това се състои и силата на дисертацията на Яна Димова. Тя не е адресирана конкретно към аудиторията на португалистиката, а има потенциала да спечели много по-широка публика. Стратегиите, които предлага за изследване на репрезентациите на персонажа, също така могат да бъдат приложени или адаптирани и към други обекти на проучване.

Изследването предлага и добър конспект за изучаване на португалската литература, макар и през ключа на историческия роман. То може да отвори вратите към следващи проучвания върху португалоезична литература. Успешно може да се ползва и от студенти. За това допринасят както възможностите, които предоставя за една добра осведоменост, така и дисциплинираната му структурираност, а също и лекотата, с която се чете.

Приведената накрая библиография е впечатляваща по обем и авторитетност. Добро впечатление също прави прецизното диференциране на цитирана и консултирана литература.

Авторефератът ясно и систематизирано представя съдържанието на дисертационния труд, а предложените публикации отговарят на националните минимални изисквания.

В заключение смятам, че дисертационният труд на Яна Иванова Димова притежава всички необходими качества да бъде успешно защитен. На това основание предлагам на уважаемото научно жури да присъди на дисертантката образователната и научна степен „доктор“.

17.06.2024 г.

Пловдив

Изготвил становището:

(доц. д-р Светла Черпокова-Захариева)

